

OPEN ACCESS

MUCUMI IMAIOVÁ: JAZYK A MYŠLENÍ

Praha: Nakladatelství Karolinum, 2017, 138 stran

ISBN 978-80-246-3675-7

Jak napovídá název, kniha Mucumi Imaiové *Jazyk a myšlení* je věnována psychologicko-lingvistickému pohledu na vztah mezi jazykem a vybranými aspekty lidského myšlení a poznávacích schopností. Autorka v jednotlivých kapitolách postupně uvažuje o tom, jak rozmanitě mohou jazyky ztvárňovat totožnou skutečnost (kap. 1), zda to, že lidé mluví různými jazyky, také znamená, že různě myslí (kap. 2), jaké jsou mezi jazyky shody (kap. 3), jak je myšlení dětí měněno postupným osvojováním jazyka (kap. 4) a jak jazyk ovlivňuje myšlení lidí, včetně případů, kdy se lidé učí cizí jazyk či jsou do různé míry bilingvní (kap. 5). Autorka se soustřeďuje především na rovinu lexika, na významy převážně vyjádřené na úrovni jednoho slova, popř. spojení slov, a opakovaně se z různých perspektiv vrací k problematice označování barev, vyjadřování prostorových vztahů, pohybu, manipulace s předměty, množství aj. Argumentaci opírá o výsledky zejména vybraných studií experimentálních, přičemž na některých z nich se sama podílela.

Publikace poutavě ukazuje, že mezi jazyky mohou být ve zkoumaných oblastech opravdu velké rozdíly, ale zároveň nabízí i plastický pohled na otázky, jak jazyk ovlivňuje myšlení, nakolik se rozdíly mezi jazyky promítají do různých aspektů lidského myšlení a nakolik mohou ovlivňovat vzájemné porozumění mezi mluvčími. Autorka zastává mj. názor, že vedle rozdílů mezi jazyky je třeba věnovat pozornost i tomu, co jazyky (ale i myšlení lidí) sdílejí, co se zdá univerzální. Na základě těchto univerzálních rysů je pak možné vnímat to, že i když jazyky ztvárňují vybrané jevy velmi různě, v základech je možné vidět jisté obecněji sdílené principy — např. vliv možností lidské percepce. Je přitom cenné, že autorka zaměřuje své úvahy nejen na oblasti, které byly v tomto kontextu opakovaně diskutovány (např. označování barev či vyjadřování prostorových vztahů), ale i na témata méně „oblíbená“ — např. slovesa označující činnosti typu přemístování člověka či držení předmětů.

Řada z autorkou diskutovaných experimentů také naznačuje, že lidské kognitivní schopnosti sice vykazují sdílené rysy, ale že osvojení jazyka kvalitativně různé aspekty lidského myšlení a lidských poznávacích schopností ovlivňuje — např. v oblasti kategorizace, při orientaci v prostoru či při vnímání množství. Pokud jde o vymezení kategorií, zdá se, že je-li v jazyce jistý jev, např. barevné spektrum, rozčleněn slovními označeními do různých kategorií, mají mluvčí daného jazyka tendenci vnímat příslušný jev kategoriálně v závislosti na členění v daném jazyce. Jazykové ztvárnění také zřejmě pomáhá mluvčím využívat při kategorizaci různá kritéria, oporou je jazyk patrně zejména u kritérií abstraktnějšího charakteru, která se neopírají o smysly vnímatelné rysy kategorizovaných entit. U orientace v prostoru pak výzkumy naznačují, že jazykové ztvárnění pomáhá mluvčím efektivněji využívat kombinaci více kritérií a že tzv. relativní systém vyjadřování prostorových vztahů (tj. využívání výrazů jako *vlevo*, *vpravo*, *před*, *za*) podporuje u mluvčích relativní vnímání těchto vztahů i ve skutečnosti. Při chápání množství jazykové prostředky pro přesné vyšší počty patrně umožňují vnímat i vyšší množství ne pouze jako nečleněný celek „mnoho“, ale jako jev měnící se po jistých kvantech, např. po jednotkách.

K přínosům knihy patří i části, které se zabývají otázkou vlivu osvojování jazyka na myšlení dětí a které ukazují, že osvojení jazyka mění myšlení dětí kvalitativně a odlišuje ho od myšlení např. zvířat. Zajímavé jsou i pasáže naznačující vliv jazyka na paměť (např. v experimentech, v nichž slovní označení jistého obrazového podnětu ovlivňuje, v jaké podobě si jej participanti zapamatují) a úvahy o vztahu jazyků a myšlení u osob učících se cizí jazyk (autorka mj. poukazuje na to, jak obtížné je „překročit“ způsob kategorizace spojený s jazykem prvním a věnovat dostatečnou pozornost distinkcím ztvárněným v jazyce cizím) či osob bilingvních (zde autorka např. naznačuje, že nelze předpokládat, že by bilingvní osoby měly dva paralelní systémy myšlení). Pro českého čtenáře budou k nejzajímavějším částem jistě patřit i informace o jazycích, které nejsou v našem prostředí běžně ovládané, např. o japonštině, čínštině či korejštině.

České vydání knihy doplňuje hodnotný doslov od Ivy Nebeské, který zasazuje práci japonské autorky M. Imaiové do českého kontextu a shrnuje dosavadní historii a hlavní směry kognitivně orientovaných výzkumů jazyka v českém prostředí, včetně odkazů na základní publikace.

Knihla *Jazyk a myšlení* je odborným textem, který je však směřován k širšímu publiku, což se projevuje mj. v nepřilíh přesné práci se zdroji (většina odkazů na zdroje není uvedena v textu, ale pouze v seznámech zdrojů k jednotlivým kapitolám v závěru knihy), ve vyhýbání se některým lingvistickým termínům či složitějším teoriím (srov. např. chybějící odkaz na Langackerovu kognitivní gramatiku u diskuse k tzv. počítatelným a nepočítatelným substantivům) a možná též k malému zohledňování kulturního či jazykového kontextu (srov. např. problematiku *žluté versus hnědé obálky* na s. 19).¹ Diskutované výzkumy jsou také prezentovány v zjednodušené podobě, která se soustřeďuje na představení hlavních výsledků, ale opomíjí např. podrobnější údaje o průběhu experimentu a diskusi k němu; mnoho prostoru není věnováno ani případným protipříkladům. Čtenáři s hlubším zájmem o dané téma si tak další údaje musí v původních zdrojích vyhledat sami. Publikaci mohla být také věnována poněkud pečlivější redakční péče — v textu zůstaly občasné nedostatky jazykové (např. v oblasti interpunkce), měla být sjednocena některá vyjádření (*bon versus pon* na s. 22, 24, *pin versus píng* na s. 21; užívání termínů *pojem*, *koncept*, *konceptuální* atd.) a zvážena volba některých překladových ekvivalentů (např. místo termínu *kategorická percepce* bych preferovala ekvivalent *kategoriální percepce*, srov. např. Altmann, 2005, v překladu M. Turbové).

Práci M. Imaiové jistě ocení zájemci o otázky vztahu myšlení a jazyka z různých oborů i širší veřejnost. Specialisté na jazyk a/nebo myšlení, pro něž mohou být některé části publikace příliš zjednodušující, mohou knihu dobře využít jako inspiraci k vlastním úvahám, popř. k dohledání dalších zdrojů informací.

1 V podobných případech nemusí jít nutně o to, že mluvčí francouzštiny mají širěji vymezen pojem žlutá, jak uvádí autorka. — Srov. např. v češtině příklady *černá káva* versus *bílá káva*, v nichž „bílá“ je spíše světle hnědá a v jiném kontextu by česky hovořící mluvčí danou barvu jako „bílou“ patrně neoznačili.

LITERATURA

ALTMANN, G. T. M. (2005): *Výstup na Babylonskou věž. Otázky jazyka, mysli a porozumění*. Praha: Triáda.

Lucie Saicová Římalová | Ústav českého jazyka a teorie komunikace, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy | nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
ORCID ID: 000-0002-7728-780X
lucie.rimalova@ff.cuni.cz